

Jerozolima w średniowieczu

19 maja 2013

Historia Jerozolimy to ponad 3000 lat niezwykle bogatej i dramatycznej przeszłości. To miejsce odwiecznego ścierania się kultur, narodów i religii, gdzie starożytność spotyka się ze współczesnością, a tradycyjność z nowoczesnością. To także przyczyna wielu sporów i miejsc zażartych walk między wieloma narodami.

Chryścianizacja Cesarstwa Rzymskiego spowodowała też zmianę wcześniejszego statusu miasta. Z inicjatywy cesarza Konstantyna Wielkiego powstała Bazylika Grobu Świętego i od tego czasu Jerozolima stała się miejscem pielgrzymek chrześcijan. Decydującą rolę w ich rozwoju odegrała podróż do Ziemi Świętej cesarzowej Heleny. Jerozolima przyciągała oczywiście najwięcej pątników, a w niej: grób Chrystusowy i relikwie Krzyża Świętego.

W 362 roku pogański cesarz Julian chciał odbudować świątynię żydowską i przywrócić Jerozolimie status głównego ośrodka judaizmu, jednak śmierć władcy przerwała ten proces. Jerozolima stała się miastem pełnym mnichów i mniszek. W 451 roku na soborze w Chalcedonie tamtejsze biskupstwo otrzymało rangę patriarchatu. Z kolei za panowania cesarza Justyniana III nastąpiła gwałtowna rozbudowa miasta. Nowe budowle miały upamiętniać doktrynę chrześcijańską.

15 kwietnia 613 roku armia perska rozpoczęła oblężenie Jerozolimy. Patriarcha Zachariasz gotów był poddać miasto, ale część mieszkańców nie pozwoliła na to, będąc przekonana, że Bóg uratuje ich poprzez cud. Nadzieje okazały się płonne. Pod koniec maja miasto zostało zdobyte i zniszczone przez Persów. Ocenia się, że zginęło ponad sześćdziesiąt tysięcy mieszkańców – część poniosła śmierć z rąk perskich, większość zabili jednak Żydzi. Trzydzieści pięć tysięcy ludzi sprzedano w niewolę. Mieszkańcy zdołali zakopać najświętsze relikwie,

czyli Krzyż Święty i narzędzia męki, ale Persowie je znaleźli i zabrali ze sobą. Kiedy najeźdźcy opuścili Jerozolimę, zostawili miasto w rękach Żydów – swych sprzymierzeńców w Palestynie. Upadek Jerozolimy był dla bizantyńskich chrześcijan straszliwym wstrząsem, Żydom zaś nigdy nie zapomniano ani nie wybaczone odegranej wówczas przez nich roli. Wojna z Persją nabrała charakteru świętej.

Po zakończeniu zmagania Jerozolima wróciła w ręce bizantyńskie. 21 marca 629 roku cesarz Herakliusz wkroczył do miasta, przynosząc ze sobą relikwie Świętego Krzyża. Pomimo wybaczenia Żydom współpracy z Persją, władca zabronił im osiedlania się w Jerozolimie.

POD PANOWANIEM MUZUŁMANÓW

W lipcu 637 roku pod murami Jerozolimy pojawiła się armia muzułmańskich Arabów. W lutym roku 638 miasto poddało się Arabom. Jak głosi tradycja, patriarcha Sofroniusz poddał je osobiście kalifowi Omarowi.

Istnieją dwie wersje historii podboju Jerozolimy przez Arabów. Według pierwszej z nich arabski wódz Abu Ubajda przesłał do kalifa Omara list, w którym oznajmił, że ludność miasta gotowa jest poddać się Arabom pod warunkiem, że sam kalif przybędzie do Jerozolimy, aby zawrzeć traktat. Według drugiej wersji kalif przybył do kwatery Dżabija w pobliżu świętego miasta, aby przejąć i uporządkować sprawy dotyczące podbitego rejonu. Stąd wyruszył Chalid ibn Walid, aby zająć Jerozolimę. Warunki kapitulacji określone przez Omara były łagodne. Ludności chrześcijańskiej zapewniono ochronę mienia i religii. Kościoły miały nadal pozostać miejscem chrześcijańskiego kultu. Na mieszkańców został nałożony podatek i obowiązek uczestniczenia w wyprawach przeciwko Bizancjum. Po wkroczeniu do miasta Omar odprawił podobno modlitwę na schodach kościoła Zmartwychwstania, nie chcąc wchodzić do środka, aby muzułmanie nie zamienili go na meczet.

Prestiż miasta wzrósł za panowania dynastii Omajjadów (661–750) – kalifów z pobliskiego Damaszku. Za czasów drugiego władcy z tej dynastii, Abd al-Malika, zbudowano w mieście meczet Kubbat as-Sachra (Kopuła na Skale) zwany czasem niesłusznie meczetem Omara. Jest to najstarsza zachowana budowla muzułmańska. Została ona wybudowana na wyniosłym tarasie, gdzie najwyższym punktem jest niewielka skała, na której Abraham miał składać ofiary. W tym też miejscu miało nastąpić wstąpienie proroka Mahometa do nieba. Głównym przedmiotem kultu w tym meczecie stała się owa „święta skała”, którą wierni otaczają kołem podczas modlitw. Meczet był wzorowany na wczesnych kościołach bizantyńskich tego okresu, a w szczególności na kościele Wniebowstąpienia w Jerozolimie. Stał się on archetypem późniejszych świątyń muzułmańskich.

Pielgrzymki muzułmanów do Jerozolimy rozpoczęły się z powodów stricte politycznych. Za panowania kalifa Abd al-Malika uzurpator zawładnął Mekką i Medyną. Kalif wydał wtedy zakaz odbywania pielgrzymek do tych dwóch świętych miejsc, obawiając się, że Syryjczycy mogą zostać przeciągnięci na stronę uzurpatora. Kalif, powołując się na słynnego znawcę tradycji muzułmańskiej Az-Zuhirego, ogłosił, jakoby Mahomet uznał Jerozolimę za trzecie święte miejsce islamu i nakazał pielgrzymki do tego miejsca. Za panowania tego samego kalifa przebudowano bizantyńską bazylikę NMP na meczet al-Aksa. Świątynia stała się drugim co do wielkości meczetem w mieście.

Od 750 roku Jerozolima znajdowała się pod panowaniem kolejnej arabskiej dynastii kalifów – Abbasydów z Bagdadu. W roku 832 kalif nakazał wybić nowe monety z napisem al-Kuds – „Święte”. Była to nowa muzułmańska nazwa Jerozolimy. Chrześcijanom nie powodziło się najgorzej. Kościoły greckie popierane przez nadal potężne cesarstwo bizantyńskie znajdowały się zawsze w pozycji uprzywilejowanej.

W latach 878–904 Jerozolima należała do dynastii Tulunidów, a następnie od 935 roku do Ichszydów z Egiptu. Z kolei w roku 974 miasto przeszło pod panowanie szyickiej dynastii Fatymidów

z Egiptu. Od X wieku nasiliły się pielgrzymki chrześcijan z Europy Zachodniej do Jerozolimy. Odbływały się one przeważnie z inicjatywy osób prywatnych. W roku 1009 kalif al-Hakim zapoczątkował krótkotrwałe prześladowania Żydów i chrześcijan w Jerozolimie, a jego polityka doprowadziła do ruiny tamtejsze chrześcijańskie miejsca święte. Z rozkazu władcy zburzony został kościół Grobu Świętego. Kalif motywował swoje postanowienie, twierdząc, że doroczny cud świętego ognia, obchodzony uroczyście w wigilię Wielkanocy, jest bez wątpienia bezbożnym oszustwem. Bazylika została odbudowana dopiero w roku 1038 z inicjatywy cesarza bizantyńskiego.

Z kolei w roku 1017 zapadła się Kopusła na Skale. Od XI wieku Jerozolima stała się miejscem pielgrzymek dla muzułmanów, którzy nie mogli udać się do Mekki. W połowie tego stulecia miasto powróciło do dawnej świetności i mieszkało w nim 100 tysięcy ludzi. Oprócz Arabów i Greków, żyli w niej Ormianie, Gruzini i kupcy z miast włoskich.

W czerwcu 1070 roku miasto zastało zdobyte bez walki przez Turków Seldżuckich. Mieszkańcy wystąpili przeciwko nim w roku 1076, na co Turcy odpowiedzieli masakrą ludności. W 1096 roku Jerozolimę odzyskali powrotem Egipcj Fatymidzi.

ERA WYPRAW KRZYŻOWYCH

15 lipca 1099 roku Jerozolimę zagarnęli krzyżowcy, dokonując przy tym rzezi mieszkańców. Przez trzy dni wymordowano około trzydziestu tysięcy ludzi. Miasto zostało oczyszczone z muzułmanów i Żydów, a meczety zamieniono na kościoły chrześcijańskie. Meczet al-Aksa stał się rezydencją królewską, zaś Kopusła na Skale kościołem o nazwie Świątynia Pańska.

Zdobywca Jerozolimy Gotfryd z Bouillon przyjął tytuł Obrońcy Grobu Świętego. Po jego śmierci w roku 1100 brat zmarłego, Baldwin I, został królem Jerozolimy. W ten sposób utworzono łacińskie Królestwo Jerozolimskie rządzone było krzyżowców przybyłych z Europy. Dzięki polityce Baldwina Jerozolima

zaczęła się rozwijać, a liczba ludności wzrosła do trzydziestu tysięcy. Oprócz Franków zamieszkiwali ją chrześcijanie syryjscy i Ormianie. Powstały tu też pierwsze zakony rycerskie: templariuszy i szpitalników św. Jana. Siedziba templariuszy znajdowała się na terenie dawnego meczetu al-Aksa. Od roku 1125 Frankowie rozpoczęli w Jerozolimie zakrojone na szeroką skalę prace budowlane. Odbudowano wtedy zniszczone kościoły.

Po bitwie pod Hittin w 1187 roku sułtan Saladyn postanowił ostatecznie wyprzeć krzyżowców z Ziemi Świętej. 26 sierpnia rozpoczęło się oblężenie Jerozolimy. Gdy nie było już nadziei na odsiecz, 2 października 1187 roku, na mocy układów, Frankowie poddali Jerozolimę Saladynowi. Po wkroczeniu muzułmanów do miasta nie zabito ani jednego chrześcijanina.

Wydarzenia te stały się przyczyną III wyprawy krzyżowej, która jednak nie doprowadziła do odzyskania Jerozolimy. Miała ona stracić swój chrześcijański charakter, choć wielu wyznawcom Chrystusa pozwolono w niej zostać. Muzułmanie odrestaurowali zburzony meczet al-Aksa i stale rozbudowywali miasto. Kolejni władcy starali się nadać mu muzułmańskie oblicze. Nastąpił też znaczny wzrost liczby muzułmańskich pielgrzymów. Opiekę nad kościołem Grobu Świętego przekazano wyznawcom greckiego prawosławia. Do Jerozolimy powrócili też Żydzi, których wcześniej wypędzili krzyżowcy. Aby zabezpieczyć się przed ewentualnym ponownym zdobyciem Jerozolimy przez Franków i ich umocnieniem się w mieście, na początku XIII wieku zniszczono otaczające je umocnienia.

W latach 1229–1244, w rezultacie traktatu zawartego pomiędzy egipskim sułtanem z dynastii Ajjubidów Al-Kamilem a cesarzem Fryderykiem II, Jerozolima stała się ponownie stolicą państw krzyżowych. Wiadomość o jej pokojowym przekazaniu Frankom wywołała oburzenie w świecie islamu. Miasto przechodziło w ręce chrześcijan pod warunkiem nie odbudowywania obwarowań. Chrześcijanie i muzułmanie mieli zapewnioną możliwość praktykowania bez przeszkód swoich religii, natomiast Żydzi

zostali ponownie usunięci z miasta. W 1239 roku muzułmanie na krótko zajęli Jerozolimę, ale niebawem została ona zwrócona chrześcijanom w zamian za pomoc przeciwko sułtanowi Egiptu. Po zdobyciu jej w 1244 przez muzułmańskich Turków Chorezmijskich powróciła w ręce Ajjubitów z Egiptu. Nigdy już nie powróciła w ręce krzyżowców.

LICZNE NIESZCZĘŚCIA

Od roku 1250 miasto należało do Mameluków z Egiptu. Nie miało ono dla nich strategicznego znaczenia, toteż nie zadali sobie trudu, aby odbudować jej mury. Wielką wagę miała natomiast świętość miasta, dlatego niemal wszyscy sułtani przybywali do Jerozolimy i stawiali w niej nowe budowle.

W XIV wieku Jerozolimę spotkała seria nieszczęść. W 1348 roku została zdobyta przez Beduinów, którzy wygnali z niej wszystkich mieszkańców. W latach 1351–1353 miasto dotknęła epidemia czarnej śmierci. Ekonomiczne i polityczne problemy muzułmańskiej Jerozolimy utrudniały pokojowe współżycie wyznawców islamu i chrześcijaństwa. Mimo tych napięć wielka liczba pielgrzymów z Zachodu nadal przybywała do świętego miasta. 1 grudnia 1516 rok zostało ono zajęte bez żadnego oporu przez sułtana tureckiego Selima I. Rozpoczęło się trwające prawie czterysta lat panowanie Turków Osmańskich.

Autor: Michał Kozłowski

Źródło: Histmag.org

Licencja: [CC BY-SA 3.0](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/)

BIBLIOGRAFIA

1. Karen Armstrong, Jerozolima miasto trzech religii, przeł. Barbara Cendrowska, Prima, Warszawa 2000.
2. Jolanta Jasińska, Jerozolima, [w:] Mały słownik kultury świata arabskiego, pod red. Jana Bielańskiego, Wiedza Powszechna, Warszawa 1971, s. 253–254.

3. Bożena Modzelewska, Jerozolima – Islam, [w:] Encyklopedia Katolicka, t. 7, Ignoratio Elenchii – Jędrzejów, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 1997, k. 1201.

4. Ryszard Rubinkiewicz, Jerozolima – Miasto, [w:] Encyklopedia Katolicka, t. 7..., k. 1185–1193.